

Fedresamarbeid i barnehagen

Hvordan ser barnehagepersonalet på fedre, og hvordan ser fedre på seg selv som samarbeidspartnere?

Jon Grythe

Om ulike perspektiver på temaet "menn i barnehagen"

Siden begynnelsen på 70- tallet har studiet av menn i ulike sammenhenger vært et økende interesseområde for forskningen, dog ikke med det samme omfang og den samme intensitet som den tilsvarende forskningen på kvinner. Et undertema i den senere tid har vært studiet av og interessen for menn i en barnehagesammenheng – det være seg menn som personale i barnehagen eller mannlige førskolelærerstudenter. I politisk sammenheng har for eksempel satsing på menn i barnehager kommet klart til uttrykk gjennom Barne- og familie-departementets pågående kampanje for å få flere menn inn i barnehagene (BFD 1997). Det er også gryende interesse for å øke den mannlige rekrutteringen til førskolelærerstudiet. I det hele er studiet av menn som aktører på kvinnedominerte arenaer et temaområde med mange spennende perspektiver og mye ugjort arbeid. Et beslektet tema som det har vært heller lite eller ingen oppmerksomhet omkring til nå er *fedrenes* plass i en barnehagesammenheng, det vil her si fedre som deltakere i foreldresamarbeidet i barnehagen.

Hvorfor er fedre så viktige i barnehagen?

At fedre er viktige for barn og at barn er viktige for fedre, er vel dokumentert gjennom den såkalte "barnesentrerte" og den "farssentrerte" forskningen (Brandth & Kvande 1989). På tilsvarende vis skulle det, med utgangspunkt i fedres deltakelse i foreldresamarbeidet i barnehagen, være grunnlag for å påpeke fedres betydning for barna og barnehagen, og barnas og barnehagens betydning for fedre. Det skulle m.a.o være gode grunner til å rette søkelyset mot fedres innsats også på denne omsorgssektoren.

Prosjekt: *Fedre i barnehagen*

Artikkelen har sin bakgrunn i et prosjekt som har fått tittelen: *Fedre i barnehagen*. Prosjektet tar sitt utgangspunkt i og tar sikte på å avdekke og problematisere fedrenes relative fravær i litteraturen om og i det daglige foreldresamarbeidet i barnehagen. Det søker også å lete etter forklaringer på fedredeltakelse i dette samarbeidet bl.a. med bakgrunn i hva fedre og barnehagepersonalet selv forteller. En detaljert kartlegging av kontaktmønsteret mellom henholdsvis fedre, mødre og barnehager er foretatt for å kaste nytt lys over etablerte samarbeidsmønstre i et kjønnsperspektiv. Foreldresamarbeid har tidligere i liten grad, eller så godt som ikke, blitt analysert i et slikt perspektiv til tross for at dette samarbeidet verdsettes høyt og vi samtidig har grunn til å anta at det er mødre som står for mesteparten av dette samarbeidet. Problemet er imidlertid ikke at mødrene dominerer en fra før kvinnedominert arena, men at fedrene uteblir i større grad enn ideallet om likestilling skulle tilsi. Det skulle derfor ha verdi å fokusere nærmere på fedrenes deltakelse i dette samarbeidet både med tanke på å lete etter forklaringer, men også ved å bidra til idéskapning i retning av endringer mot større likestilling på området. Prosjektet *Fedre i barnehage* omfatter i dag følgende deler:

- en analyse av faglitteratur om foreldresamarbeid
- telefonintervjuer av barnehagestyrere
- en kartleggingsundersøkelse av foreldresamarbeidet i to utvalgte barnehager
- en post-enquete blant fedre om deres forhold til foreldresamarbeidet i barnehagen.

Litteraturanalysen og telefonintervjuene som ble gjennomført høsten 1997 foreligger som egen rapport i Høgskolen i Agder sin skriftserie (Grythe 1998), samt i kortform som artikkel i Norsk Pedagogisk Tidsskrift (Grythe 1999a). Kartleggingsundersøkelsen og spørre-undersøkelsen som ble gjennomført våren 1999, foreligger også som egne rapporter (Grythe 1999b, 2000). Disse delene av prosjektet *Fedre i barnehagen* innebærer et bidrag til å besvare bl.a. følgende hovedspørsmål:

1) Hvilke mønstre og variasjoner finner vi i oppslutningen fra foreldrene om foreldre- samarbeidet i barnehagen når vi ser det i et kjønnspektiv?

2) Hvilke faktorer er avgjørende for fedres deltakelse i foreldresamarbeidet i barnehagen, og hvordan ser fedre på og forklarer sin egen deltakelse i dette samarbeidet?

Prosjektet vil bli ført videre i en rapport som vil ta for seg idealer og realiteter i foreldresamarbeidet i barnehagen, med særlig tanke på fedrene

Foreldresamarbeid

Begrepet "foreldresamarbeid" skulle vel for de fleste med noe kjennskap til feltet være rimelig entydig å oppfatte som "samarbeid mellom foreldre som har barn i barnehagen og barnehagens personale". Det kan også uttrykkes slik en sentral forskningsaktør på dette feltet formulerer det: "Foreldresamarbeid handler om den direkte relasjonen mellom foreldre med barn i barnehagen og personalet som arbeider der". (Haug 1993: 129) Foreldresamarbeidet innbefatter riktignok reelt sett også den direkte relasjonen foreldrene imellom, gjennom det såkalte foreldrerådet, men det er resultatet av relasjonen mellom foreldre og personale som i siste instans skal sikre barna det gode barnehagemiljø.

Foreldre er mødre og fedre

I tråd med en mer generell foreldrerettstenkning, som jo ethvert foreldresamarbeid med offentlige omsorgs- og oppdragelsesarenaer hviler på, er det foreldrene – underforstått både mor og far – som har hovedansvaret og retten til å oppdra egne barn. Dessuten henvender kapitlet om foreldresamarbeid i Rammeplan for barnehagen (BFD 1995, s 117f) seg til begge for-

eldrene selv om ikke det i særlig grad er eksplisitt aksentuert i teksten. Når foreldre like fullt er én nødvendig forutsetning for å få til et godt foreldresamarbeid, innebærer det at *både* mødre og fedre hører hjemme i en slik sammenheng.

Når vi bruker allmennebegreper som "barn", "barnehagepersonale" eller "foreldre", kan vi imidlertid komme i skade for å skjule disse begrepenes "kjønnethet". Omlag halvparten av barna i norske barnehager er *gutter* og halvparten *jenter*, mens bare ca. 7 % av de ansatte i barnehagene på 90-tallet har vært menn (BFD 1997). Når det gjelder foreldredeltakelsen i samarbeidet med barnehagen er det mer usikkert hvordan dette fordeler seg mellom *mødre* og *fedre* både generelt, og med tanke på de ulike samarbeidsformene vi har til rådighet. Basert på egne undersøkelser (Grythe 1998 og 1999b) er det grunn til å tro at fedrenes (og dermed også mødrenes) deltakelse kan variere fra barnehage til barnehage, fra avdeling til avdeling i den enkelte barnehage, mellom fedre innbyrdes på den enkelte avdeling og at de enkelte fedre selv kan ha en varierende grad av deltakelse gjennom et barnehageår. Hva som forklarer disse variasjonene er sammensatt, og det er neppe heller én enkelt forklaring som kan knyttes til foreldresamarbeidet i sin alminnelighet (Grythe 1998: 23f). Forklaringene på fedres deltakelse, eller mangel på sådan, når det gjelder henting og bringing kan således være andre enn for foreldremøter og foreldresamtaler, for å nevne noen. Men at det ligger en kjønnsdimensjon her er klart, mødrene er som gruppe nok fremdeles i et solid flertall på samtlige samarbeidsarenaer – med et mulig unntak for dugnader! – selv om det i enkelte familier kan være fedrene som er de mest aktive.

Hva vet vi om, og hvordan kan vi forklare fedrenes (manglende) deltakelse?

Fra et fenomenologisk synspunkt er det den *opplevde* verden vi lever i og reagerer på, derfor er kunnskaper om våre forestillinger viktig, ikke minst fordi verden kan se ganske annerledes ut fra mer objektive kriterier, samtidig som våre forestillinger kan ha viktige motivasjonelle effekter med tanke på videre handling. Observasjon og kartlegging må derfor bli et nødvendig og vesentlig grunnlag for all virkelig endring, ikke minst for å kunne avdekke manglende overensstemmelse mellom våre forestillinger og den ytre virkelighet og mellom våre forestillinger, ønsker og forventninger på den ene side og relaterte handlinger på den andre. Nå lever selvfølgelig

ikke våre forestillinger, forventninger og ønsker sitt eget liv uavhengig av individets tidligere erfaringer, kjønn og sosio-økonomisk tilhørighet, men *ett* utgangspunkt for en større forståelse av problematikken omkring mødre- og fedredeltakelsen i samarbeidet mellom hjem og barnehage kan det likevel være å fokusere på slike forhold.

Viktige faktorer i en forklarings- og handlingssammenheng blir derfor våre forestillinger om virkeligheten så vel som våre forventninger og ønsker. I vårt tilfelle vil det gjelde både barnehagepersonalets forventninger til fedrene og fedrenes forventninger til seg selv og ønsker i forhold til å delta i samarbeidet. Spørsmålet blir derfor om barnehagene ønsker at fedre skal delta mer enn de gjør, og i hvilket omfang fedrene selv ønsker å delta i foreldresamarbeidet i barnehagen? Dessuten blir det viktig å få brakt på det rene hva slags forestillinger barnehagene har om fedredeltakelse, og ikke minst hvilke forestillinger fedre selv har om sin egen deltakelse i foreldresamarbeidet.

I denne artikkelen skal vi derfor, i tråd med de foregående betraktninger, gripe fatt i dette blant flere aspekter ved prosjektet, nemlig det som er knyttet til barnehagepersonalets og fedres oppfatninger av fedres egnethet og deltakelse i foreldresamarbeidet i barnehagen, deres tanker og ønsker om ytterligere fedredeltakelse og deres respektive evner til å omsette tanke til handling.

Artikkelen er vesentlig basert på resultater fra de tre første rapportene i dette prosjektet så langt, og refleksjoner i den forbindelse. Da undersøkelsene foreløpig er basert på et relativt lite utvalg – ca. 60 barnehagestyrere som ble telefonintervjuet, 102 fedre som deltok i kartleggingsundersøkelsen og 45 i spørreundersøkelsen - må det selvfølgelig mane til forsiktighet når det gjelder generaliseringer av resultatene. Alle dataene ble samlet inn i Kristiansand kommune.

Noen resultater fra undersøkelser om fedres deltakelse i foreldresamarbeidet

Barnehagestyrere forteller

I den første rapporten i dette prosjektet var det altså barnehagestyrere som ga uttrykk for sine meninger og vurderinger om fedres deltakelse i foreldresamarbeidet. Til tross for at ingen av styrerne kunne basere sine antakelser på et mer objektivt empirisk grunnlag, var det mange som likevel på direkte spørsmål var villige til å antyde en relativ fedredeltakelse i foreld-

re-samarbeidet i egen barnehage. Den gjennomsnittlige fedredeltakelsen for barnehagene i Kristiansand skulle på grunnlag av svarene fra de ca. 80% av styrerne som besvarte spørsmålet, ligge på rundt 34 % (Grythe 1998: 36f). Dersom disse tallene skulle være tilnærmet riktige betyr det altså at mødre deltar omtrent dobbelt så mye i foreldresamarbeidet som fedre, i hvert fall i Kristiansand.

Styrernes mer eller mindre godt funderte oppfatninger av fedredeltakelse er så sin sak. Den store overraskelsen er likevel kanskje, basert på tidligere oppfatninger om fedredeltakelse, at hele 44 % av styrerne som hadde oppgitt prosenttall antydte en generell fedredeltakelse på 40 % eller mer, ja halvparten av disse igjen hadde så oppgitt at mødre og fedre deltok like mye (Grythe 1998: 37). Selv om det også fantes barnehager som antydte en fedredeltakelse på fra 10 til 20 %, er likevel hovedinntrykket at relativt mange styrere som deltok i undersøkelsen hadde en oppfatning om fedredeltakelse som ga et bedre resultat enn det muligens var grunnlag for. Spørsmålet blir derfor om undersøkelsen avspeiler en tendens hos disse styrerne til å overdrive fedredeltakelsen i egen barnehage i tråd med tidsriktige forventninger, eller om det kort og godt avspeiler mangel på realisme?

Undersøkelsen var ikke lagt opp slik at den gav grunnlag for å kunne besvare et slikt spørsmål, men barnehagen til en styrer som mente fedrene deltok like mye som mødre var også med på kartleggingsundersøkelsen året etter. Ved en kartlegging av fedredeltakelsen i denne barnehagen gjennom en fem måneders periode, viste det seg at den gjennomsnittlige deltakelsen i forbindelse med bringing og henting var 30 % mens den i varierende grad var tilnærmet lik eller mindre for de andre samarbeidsformene. Da styreren selv skulle antyde fedrenes deltakelse i forbindelse med henting og bringing ved slutten av kartleggingsperioden svarte hun ca. 30 %, altså nokså nøyaktig det tallet som en kom fram til ved registreringene. Konfrontert med denne forskjellen mellom tidligere antatt og på ny antydte og registrert deltakelse svarte styreren at hun var blitt mer bevisst på fedrenes deltakelse, og at hun dermed også hadde fått et mer realistisk syn på det hele (Grythe 1999b: 14). I den andre barnehagen som var med på kartleggingen var forholdet faktisk omvendt, der var fedredeltakelsen betydelig større enn antatt! Her begrunner styreren avviket mellom antakelser og målinger bla. med at hun kanskje ikke tidligere har hatt "det store bildet". De få eksemplene til tross skulle understreke betydningen av det banale faktum at når vi retter oppmerksomheten mot et fenomen, vil også vår oppfatning av fenomenet ha gode muligheter for å bli korrigert i mer realistisk

retning. Eller som en av avdelingslederne sa: "Vi er blitt veldig oppmerksomme på fedrene (...) i dag kom det mange fedre kan vi si til hverandre." (Grythe 1999b: 15).

Når det gjaldt styrernes oppfatninger av fedres egnethet som samarbeidspartnere var bildet svært så flatterende. Samlet sett gir styrerne et overveiende positivt bilde av såvel mødre som fedre både gjennom de beskrivelser de gir av de to foreldregruppene, men også hvilke holdninger og følelser de selv gir uttrykk for overfor dem. På den annen side er det relativt få negative formuleringer som benyttes for å beskrive de to foreldregruppene (Grythe 1998: 47f). Som samarbeidspartnere blir fedrene beskrevet som så vel saksorienterte som lette å kommunisere med. På et hypotetisk spørsmål om hvem av foreldrene styrerne ville samarbeide med hvis de *måtte* velge, svarte om lag halvparten av styrerne at de helst ville ha samarbeidet bare med fedrene. Tiltroen til fedrene som samarbeidspartnere skulle det m.a.o. tilsynelatende ikke være noe i veien med. Når da så godt som samtlige styrere som var med på undersøkelsen også ønsket seg flere fedre med i foreldresamarbeidet, eller var fornøyd med at de allerede etter deres oppfatning hadde mange med, skulle en tro at barnehagene enten nøt godt av eller hadde planer om tiltak rettet nettopp mot fedres deltakelse.

Undersøkelsen kunne imidlertid vise at det var heller lite barnehagene hadde gjort for å få flere fedre med på foreldresamarbeidet. Knappt 4 % av barnehagene hadde etter eget utsagn iverksatt tiltak av mer målrettet, systematisk og varig karakter, eller kan sies å ha en tilnærmet "fedrepolitikk" (Grythe 1998: 57). Dersom vi også inkluderer de barnehagene som har gjort noe i form av mer eller mindre tilfeldige enkelttiltak, øker prosenten til 28 (sm.st.). Dette innebærer at heller ikke de styrerne som oppga at de hadde *stor* fedredeltakelse i foreldresamarbeidet i sin barnehage, her definert som 40 % eller mer, kunne henvise til egne anstrengelser som tungtveiende forklaring på denne oppslutningen. Tilsvarende mangel på tiltak ble også funnet i barnehager med liten fedreoppslutning, til tross for deres bastante ønske om større fedredeltakelse! Kan det derfor være slik at der barnehagepersonalet tror at fedredeltakelsen er god vil også motivasjonen for endring bli mindre, mens personalet i barnehager som tror de har liten fedredeltakelse heller vil tenke at fedrene ikke gidder å delta eller at de ikke har tid og at de derfor ikke kan regne med dem? Hvor blir i så fall barnehagens eget ansvar av? Og sist, men ikke minst, kan noen kanskje tenke at så lenge mødrene stiller opp er det egentlig ikke så farlig?

En annen innfallsvinkel enn å se på forholdet mellom ønsker om fedres deltakelse og hva som er gjort kan være å se på hvordan styrerne *forklarte* fedrenes deltakelse, eller mangel på sådan. Har de et attribueringsmønster som peker tilbake på dem selv eller finner de forklaringene i ytre forhold? I det førstnevnte tilfelle burde grunnlaget for å iverksette tiltak på eget initiativ være til stede, i det andre tilfellet kan det bli fristende å "skyld" på "omstendighetene". La oss derfor se på enkelte trekk ved styrernes forklaringer på fedredeltakelsen i egne barnehager.

Da styrerne i undersøkelsen skulle forklare fedrenes manglende deltakelse rettet de oppmerksomheten først og fremst mot forhold utenfor barnehagens kontroll, mens barnehagene tilla seg selv i det minste noe av "æren" for høy fedredeltakelse (Grythe 1998: 38ff). Resultatet er ikke slik vi kunne ha forventet ut fra kunnskap om kvinnelig attribuering, der tendensen heller er å tilskrive ansvaret til seg selv dersom noe ikke er slik det burde være, mens rosen gjerne tildeles andre når det går bra. Uansett - forskjellene mellom barnehager med tilsynelatende mye og tilsynelatende lite fedredeltakelse synes i hvert fall i liten grad å kunne tilskrives tiltak fra barnehagenes side. Så hva da med fedrene selv?

Fedre forteller

De 45 fedrene som deltok i spørreundersøkelsen ble også fulgt gjennom fem måneder av barnehagenes personale i den forstand at det ble registrert hvem som brakte og hentet barna deres, om det var mor eller far som deltok på foreldremøter og foreldresamtaler osv. På denne måten hadde vi et grunnlag for å foreta en direkte sammenlikning mellom de opplysningene disse fedrene kunne gi om sin egen deltakelse i foreldresamarbeidet og personalets registreringer av det samme.

Det teoretiske grunnlaget for spørreskjemaet som ble sendt til fedrene var basert på den østerriksk-amerikanske psykologen Fritz Heiders modell for atferdsanalyse og den norske psykologen Jan Smedslunds videre bearbeiding av denne (Heider 1958, Smedslund 1967 og 1983). Kort fortalt handler denne mer hverdagspsykologiske betraktningsmåten om – her omformet til vårt formål – at hvis en far både *prøver* og *kan* være til stede i barnehagens ulike samarbeidsformer, så vil han også *være* det. Teorien gir oss i alminnelighet et grunnlag for både å forstå, predikere og ikke minst forklare handlinger. Ett av denne delundersøkelsens hovedspørsmål dreide seg da også om hvordan fedrene selv forklarer sin egen deltakelse i foreldresamarbeidet. Deltar de fordi de *må*, eller fordi de *ønsker* det? Og

hvorfor deltar de ikke mer enn de gjør dersom det er rom for det? Er det fordi de *ikke ønsker* det, eller er det fordi de *ikke kan*?

I denne artikkelen skal vi imidlertid først og fremst holde oss til det perspektivet som er valgt, og se nærmere på fedrenes oppfatninger av sin egen deltakelse, syn på egen egnethet som samarbeidspartnere og ønsker om ytterligere deltakelse - og sette dette opp mot barnehagepersonalets registreringer.

Dersom vi først ser på hvordan disse fedrene ser på seg selv som samarbeidspartnere, blir det klart at de i egne øyne har gode forutsetninger for å delta i samarbeidet med barnehagen. Godt over 75 % av fedrene sa seg nemlig uenige i påstanden om at mødre, i motsetning til fedre, var best egnede til å ta seg av kontakten med barnehagen (Grythe 2000: 31). Så godt som samtlige fedre syntes videre det var viktig at fedre deltok i foreldresamarbeidet i barnehagen, ja om lag like mange mente sogar de burde delta like mye som mødrene (Grythe 2000: 35). Når da "bare" rundt 80 % av dem mente at fedre burde delta *mer* enn de gjorde for øyeblikket, skjønner vi straks ut fra kunnskap om de samme fedres og mødres deltakelse at det her er noe som ikke stemmer mellom fedrenes oppfatning av hverandres deltakelse i foreldresamarbeidet og virkeligheten. Går vi så mer direkte inn på den enkelte fars ønsker om ytterligere deltakelse blir bildet enda tydeligere, kun rundt halvparten av dem sier seg villige til å delta oftere på sentrale samarbeidsformer som bringe og hente, foreldremøter og foreldresamtaler (sm.st.). Også de enkelte fedrenes enighet om ytterligere deltakelse i forbindelse med "foreldrekaffe", barnehagens samarbeidsutvalg og foreldrerådets arbeidsutvalg var langt lavere enn den generelle tilslutningen til økt fedredeltakelse i sin alminnelighet skulle tilsi (Grythe 2000: 36).

Spørsmålet blir så hvordan fedre ser på omfanget av sin egen deltakelse og hvordan dette samstemmer med barnehagepersonalets registreringer. Fra andre undersøkelser er det grunn til å forvente at fedre overvurderer egen innsats på omsorgssektoren – fedre tror med andre ord at de gjør mer enn de faktisk gjør (Brandth & Kvande 1991: 11f, Brandth & Øverli 1998: 53). Forventningen skulle vise seg å slå til også her. Både når det gjaldt deltakelse i forbindelse med bringing og henting og deltakelse på foreldremøter og foreldresamtaler hadde fedrene en oppfatning av sin egen deltakelse som lå til dels langt høyere enn det barnehagepersonalet hadde registrert. Fedrene trodde selv de hadde vært 50 % mer til stede på foreldresamtaler enn de hadde vært, mens de oppgav å ha vært dobbelt så mange ganger til stede på foreldremøter i forhold til hva barnehagepersonalet had-

de registrert. For bringing og henting var imidlertid forskjellene langt mindre (Grythe 2000: 41f).

Ut fra svarene på spørreskjemaene er det altså grunn til å hevde at fedrene i undersøkelsen har en oppfatning av seg selv som mer deltakende i foreldresamarbeidet enn det er grunnlag for å si på basis av mer objektive målinger. En slik selvoppfatning hos fedrene har betydning i vår sammenheng i og med at den vil være med å forme hvilke forventninger fedrene vil ha til seg selv også i det videre samarbeidet. Betydningen ligger kanskje her først og fremst i den sterke motivasjonseffekt selvoppfatningen har for deres videre handlinger (jfr. Imsen 1984: 124). Fedrenes forventninger til seg selv om å delta utover det de allerede gjør vil ventelig være avhengig av hvordan de ser på sin egen deltakelse i øyeblikket. Dersom de allerede ser på seg selv som en som deltar "mye" eller "nok", vil motivasjonen for å trappe opp deltakelsen ytterligere bli mindre sannsynlig, spesielt dersom denne selvoppfatningen ikke blir korrigeret av mer objektive målinger. Dermed vil også motivasjonen for ytterligere deltakelse bli mindre enn ønskelig, både ut fra mer allmenne ønsker, men også ut fra hvilke forventninger de har til deltakelse fra (andre) fedre i sin alminnelighet.

At mange av fedrene som deltok i denne spørreundersøkelsen faktisk *ønsket* å delta mer i foreldresamarbeidet enn de gjorde sier oss imidlertid også at det er et stort ubrukt potensiale i denne fedregruppen, men motivasjonen for ytterligere deltakelse er sannsynligvis lavere enn den burde være på grunn av tendensen til å overvurdere egen innsats. Dessuten er det en rekke forhold av praktisk art (arbeid, andre oppgaver etc.) som etter de samme fedrenes mening bidrar til at de ikke *kan* delta mer selv om de ønsker det (Grythe 2000: 49ff.).

Endring av fedres selvoppfatning alene er m.a.o. ingen tilstrekkelig betingelse for at deltakelsen i foreldresamarbeidet skal bli bedre. Et annet forhold er også hvor absolutte de hindringene er som i følge fedre selv gjør at de ikke *kan* delta oftere. Undersøkelsen gir grunnlag for å anta at det her foreligger flere muligheter for deltakelse enn fedrene selv synes å se, og ikke minst at de har muligheter til å foreta prioriteringer av egen tidsbruk som i større grad favoriserer foreldresamarbeidet.

Veien videre

Hvem skal så gå i bresjen for å få til endringer i retning av en mer likestilt deltakelse i foreldresamarbeidet? Hvem skal rydde eventuelle hindringer av veien?

Andenæs skrev for om lag ti år siden at "En kollektiv bevegelse av småbarnsfedre, som kjemper for bedre muligheter til å være fedre innen et parforhold, den lar vente på seg" (Andenæs 1989: 612). Selv om en slik bevegelse fortsatt må sies å ha uteblitt har ulike permisjonsordninger for småbarnsfedre likevel ført til store endringer på disse årene. Tre år etter at den såkalte "fedrekvoten" ble innført i 1993, en ordning som ga fedre en eksklusiv rett til fire ukeres lønnet permisjon, benyttet 80 % av fedrene seg av dette tilbudet (Brandth & Jensberg 1998: 33). Den tidligere omtalte kampanjen fra Barne- og familiedepartementet for å få flere menn inn blant personalet har en målsetting om 20 % menn i barnehagene i løpet av år 2000, hvilket forteller oss om ambisiøs offentlig satsing (BFD 1997) En tilsvarende innsats for å få med flere fedre i foreldresamarbeidet i barnehagen har vi derimot enda til gode å se, både fra det politiske og administrative apparat og fra barnehagenes side. Direkte regulering av deltakelse gjennom lovverket kan vel neppe være aktuelt i denne sammenhengen, økonomiske incitament er likeså, men klarere uttrykte forventninger i den nasjonale rammeplanen for barnehagen til så vel barnehagepersonale som til fedre (og mødre) kunne jo gi et bidrag i riktig retning.

At arbeidstidsordninger og krav fra et høyeffektivt arbeidsliv kan virke hemmende på fedres omsorgsdeltakelse skulle ikke være vanskelig å tenke seg. Undersøkelser kan imidlertid vise til at fedres holdninger til permisjon for å ivareta egne barn er positive, de tar permisjon fordi de har lyst og ikke fordi de må. I arbeidslivet blir de derimot ikke møtt med tilsvarende positive holdninger (Brandth & Jensberg 1998: 33). Et fulltidsarbeid som de fleste småbarnsfedre har, med dertil hørende krav om overtidarbeid for mange av dem, vil i motsetning til hva som er tilfellet for de fleste småbarnsmødre, sette trange rammer for fedrenes deltakelse i flere av barnehagens samarbeidsformer. Fedrene kan imidlertid her få en hjelpende hånd når det gjelder mulighetene for å løsrive seg noe fra arbeidslivets "tvang". En arbeidstaker kan med loven i hånd fritas for overtidarbeid og merarbeid som går ut over omsorgen for barnet (Moe 1997: 8) Men aller mest gjelder det vel for arbeidsgivere i offentlig, og ikke minst i privat virksomhet, å ta inn over seg at mange mannlige arbeidstakere også er småbarnsfedre.

Å si seg enig i betydningen av menns deltakelse i omsorgsarbeidet – herunder deltakelse i foreldresamarbeidet i barnehagen - er neppe alltid basert på like solide og godt funderte psykologiske og pedagogiske overveielser. Slike utsagn kan selvfølgelig i større eller mindre grad heller avspeile en "politisk korrekt" holdning enten det nå gjelder barnehagepersonale el-

ler fedre, i tråd med forventningene fra vår likestillingsorienterte tid også på omsorgsområdet. Hvis det siste skulle være tilfellet vil ventelig villigheten til virkelig å gjøre noe for å endre fedres deltakelse til det bedre være noe dårligere fundert enn om fedre og barnehagepersonale hadde så vel det empiriske som det ideologiske grunnlaget i orden. Det ideologiske grunnlaget er så sin sak, det empiriske grunnlaget er sannsynligvis langt mer mangelfullt både når det gjelder beskrivelser av fedredeltakelse og ved forklaringer og påpekinger av sammenhenger og årsaksforhold. Ytterligere forskning på området vil forhåpentligvis i det nye årtusenet som ligger foran oss kunne bidra til å føre oss et skritt videre mot større innsikt og i siste instans mot større likestilling i foreldreskapet også på denne omsorgsarenaen.

Selv om vi enda har til gode å se en kollektiv bevegelse av småbarnsfedre som kjemper for å markere likeverdighet også i foreldresamarbeidet, har enkelte undersøkelser kunnet vise til en økning i fedres bringing og henting i barnehagen over den siste tiårsperioden (Brandth & Kvande 1999: 18). Det burde være nærliggende å oppfatte en slik endring som en konsekvens av fedrenes større deltakelse i omsorgsarbeidet på hjemmearenaen. En mer aktiv angrepsvinkel i vår sammenheng kunne derfor være å se nærmere på hva som kan gjøres for at fedre skal delta enda mer i forbindelse med henting og bringing av barna enn de faktisk gjør. Den tidligere nevnte kartleggingsundersøkelsen kunne nemlig framvise en positiv og signifikant korrelasjon mellom fedres deltakelse i forbindelse med bringing og henting og deres deltakelse i andre av barnehagens samarbeidsformer (Grythe 1999b: 31f). Tiltak her kunne derfor forventes å få positive konsekvenser også for de øvrige samarbeidsformene.

Men både barnehagepersonalet og fedre har uansett behov for å få korrigert sine forestillinger om fedredeltakelse gjennom nøyaktige kartlegginger av denne. Og utfordringen om å rette oppmerksomheten mot den faktiske fedredeltakelsen i barnehagen, plassere ansvaret for endringer, lete etter muligheter for deltakelse framfor begrensninger og omsette gode formål til hensiktsmessig handlinger, går likeledes først og fremst til barnehagenes personale og fedrene selv – ikke minst med tanke på samarbeidspartenes og barnas beste.

Litteratur

- Andenæs, A. 1989. Endringer mellom kjønnene. *Tidsskrift for Norsk Psykologforening* 26: 603-613.
- BFD. 1995. *Rundskriv Q-0903 B. Rammepplan for Barnehagen*. Oslo: Barne- og Familiedepartementet.
- BFD. 1997. *Rundskriv Q-0943 B. Barnehagen – en arbeidsplass for både kvinner og menn. BFD's tiltak 1997-2000*. Oslo: Barne- og familiedepartementet.
- Brandth, B. & Kvande, E. 1989. *Fra mors-sentrert til fars-sentrert familieforskning*. Notat 13/89, Institutt for industriell miljøforskning SINTEF.
- Brandth, B. & Kvande, E. 1991. *Fra forsørger til omsørger – om den maskuline utforming av barneomsorg*. Trondheim: Paper no6/91/Rapport nr. 31. Senter for Bygdeforskning.
- Brandth, B. & Kvande, E. 1999. Far prioriterer barna! Omsorgspermisjonens innvirkning på fars tid med barna. *Barn 1*.
- Brandth, B. & Jensberg, H. 1998. Suksess for fedrekvoten. *Velferd* 4:33-35.
- Brandth, B. & Øverli, B. 1998. *Omsorgspermisjon med "kjærlig tvang". En kartlegging av fedrekvoten*. Trondheim: Allforsk.
- Grythe, J. 1998. *Fedre i barnehagen? - det glemte kjønn eller likeverdige samarbeidspartnere?* Kristiansand: Høgskolen i Agder Skriftserien, 35.
- Grythe, J. 1999a. Fedre – en ny giv for foreldresamarbeidet i barnehagen? *Norsk Pedagogisk Tidsskrift 1*: 39-45.
- Grythe, J. 1999b. *Jo mere vi er sammen – om fedres deltakelse i foreldresamarbeidet i barnehagen*. Kristiansand: Høgskolen i Agder. Forskningsserien nr. 19/1999.
- Grythe, J. 2000. *Fedrene har ordet! – om fedres syn på egen deltakelse i foreldre-samarbeidet i barnehagen*. Kristiansand: Høgskolen i Agder. Forskningsserien nr. 21/2000.
- Haug, P. 1993. *Foreldre, barn og barnehage*. Oslo: Det Norske Samlaget 2. utgave.
- Heider, F. 1958. *The Psychology of Interpersonal Relations*. New York: Wiley.
- Imsen, G. 1984. *Elevens verden. Innføring i pedagogisk psykologi*. Oslo: Aschehoug/Tanum-Norli.
- Moe, J. B. 1997. Barna vil ha far – mor vil at far skal delta i barneomsorg – far vil gjerne delta. *Sinnets Helse Temahefte nr. 182, Årg. 77 6*: 4-8.
- Smedslund, J. 1967. *Psykologi*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Smedslund, J. 1983. *Praktisk psykologi*. Oslo: Universitetsforlaget.